

Shamir och motsättningarna mellan de två har alltid varit starka.

Elazar, Daniel J. (1988) "How to Achieve Electoral Reform in Israel." *Moment* (June), s. 30-35.
Ha'aretz, 96-05-21 (hebreiska).
Jerusalem Post, 96-05-03 — 96-06-07.
Kol Ha'ir, 96-05-31 (hebreiska).

Referenser

Arian, Asher (1989) *Politics in Israel. The Second Generation*. Chatham: Chatham House Publishers.

Sakkunnigutlåtanden över professuren i statsvetenskap i Uppsala

1. Utlåtande av Dag Anckar

Hedrad med uppdraget att vara sakkunnig vid besättandet av en nyinrättad professur i statsvetenskap vid Uppsala Universitet, anför jag i ärendet vördsamt följande:

Jag skall inleda med en självklarhet: sökande till professur måste kunna åberopa en produktion som har en kvantitativ tyngd och bredd. En tematiskt smal och annars knapp produktion är inte tillfyllest, och detta krav är snarast accentuerat i det förhandenvarande tillsättningsärendet, som gäller en professur med en generell och inte en speciell ämnesinriktning. Produktionen måste därutöver hålla en god kvalitet och inrymma åtminstone något enskilt större arbete som bär vittne om en självständig och originell vetenskaplig skaparkraft. Brister i ett avseende kan uppvägas av förtjänster i ett annat, men blott upp till en bestämd gräns: kvantitet kan ej helt ersätta kvalitet och kvalitet kan ej helt ersätta kvantitet. Jag är i själva verket ganska införstådd med ett minimikrav på en s.k. dubbel docentkompetens, ett krav som operationellt kan uttryckas i formeln "två goda och tematiskt olika monografier, kompletterade med en tillräcklig och om fördjupning vittnande kringproduktion". I det följande låter jag detta krav bli en vägledande ram för mina bedömningar, detta under nogsam medvetenhet därom att kravet

måste tillämpas med omdöme och med beaktande av eventuella särskilda förevarande omständigheter. Våldigt stora avkall i detta avseende är jag dock inte villig att göra.

Ansökningar till professuren inlämnades ursprungligen av fem personer, av vilka en sedermera återtog sin ansökan. När jag står i beråd att insända detta utlåtande, ingår i sista stund besked därom att ännu en sökande återtagit sin ansökan; min bedömning av denna person utgår därför ur utlåtandet. De kvarstående sökande som jag här behandlar är docenten *Walter Carlsnaes*, Uppsala, docenten *Jörgen Hermansson*, Uppsala, samt docenten *Olof Petersson*, Uppsala. I det följande bedömer jag dessa tre personer i ovan angiven alfabetisk ordning, varvid jag för var och en fattar skilt avgörande därom, huruvida han innehar tillräcklig kompetens. I ett komparerande slutavsnitt noterar jag vilka sökande som främst skall komma i fråga, och utpekar den person jag vill ge första förslagsrum.

Walter Carlsnaes är född år 1943, i Sydafrika. Sedan han år 1972 avlagt filosofie licentiatexamen vid Uppsala Universitet, disputerade han år 1976 vid Oxford University, och erhöll året därpå utnämning till docent i statskunskap i Uppsala. Han har varit verksam som universitetsadjunkt och universitetslektor i Danmark under några år i slutet av 1970-talet, och har under 1980-talet innehaft olika forskar- och lärarbefattningar i Uppsala och Stockholm; sedan år 1990 är han högskolelektor vid Uppsala Universitet. Läsåret 1990-1991 var han Fellow vid Kollegiet för samhällsforskning i Uppsala. Carlsnaes' karriär har haft en markant internationell prägel: under rubriken

"Scholarships and Fellowships" uppräknar han i sin meritförteckning sjutton åtaganden och bevilningar. Carlsnaes har deltagit i ett mycket stort antal internationella konferenser, varvid han ofta varit ordförande i paneler och arbetsgrupper, och han är för närvarande redaktör för tidskriften *European Journal for International Relations*. Särskilt skall nämnas att Carlsnaes är anlitad som referee av inte mindre än tio internationella och välrenommerade tidskrifter och förlag.

Carlsnaes' publikationsförteckning, som är osorterad, är dock inte särskilt omfattande. I allt upptar den drygt trettio nummer. De tio som ingivits till bedömning ger en god och representativ bild av Carlsnaes' orienteringar och intresseområden. Det skall noteras att ordet "utrikespolitik" förekommer i sex och egentligen kunde förekomma i nio av de tio titlarna.

Carlsnaes' doktorsavhandling, som utkommit på aktat utländskt förlag, heter *The Concept of Ideology and Political Analysis* (1981, 274 s). I den studerar Carlsnaes ideologibegreppet hos Marx, Lenin och Mannheim. Han försöker dock inte, detta understryker han redan i sitt förord, framvaska och inringa en definition av detta svårfångade begrepp: i stället för att framlägga en egen lösning vrider och vänder han på andras. Var och en av de nämnda portalfiguerna ägnas ett omfångsrikt kapitel, som ingående preciserar och kritiserar ideologibegreppets avgränsning och roll i författarnas föreställningsvärldar. Jag måste bekänna att min kunskap om den litteratur Carlsnaes penetrerar är relativt ytlig; dessvärre måste jag säga ungefär detsamma om min allmänna inkommenhet i den stora internationella ideologidebatten. Ändå tror jag mig våga omdömet att vi här har att göra med en betydande intellektuell prestation, som bjuder på inträngande och flernivåade analyser samt balanserade, välmotiverade och kloka synpunkter och slutsatser. Boken är, vill jag mena, ett utmärkt bidrag till den politiska filosofin. Den måste anses vara en tung merit för en professur i statsvetenskap.

Några år senare (1986) utkom Carlsnaes på utländskt förlag med ett nytt arbete om ideolo-

gi, nämligen boken *Ideology & Foreign Policy. Problems of Comparative Conceptualization* (234 s). Vi har här igen att göra med ett fint arbete på hög vetenskaplig nivå, i vilket Carlsnaes tar steget från en kritik av ideologibegreppets användning till utvecklandet av en egen begreppslik referensram. Boken är framför allt en metodologisk studie, litet omständlig, som produkter inom genren ofta tenderar vara, men samtidigt skarptänkt och enveten i sin ambition att mejsla fram en filosofisk grund för det analytiska studiet av politik. Vad man mycket saknar är en eller två ordentliga empiriska illustrationer av hur den tänkta apparaten fungerar i konkret forskning - på bokens slutsidor dyker en flyktig hänvisning till en händelse i svensk utrikespolitik upp, men detta är inte alls tillräckligt. Särskilda metodologiska och teoretiska distinktioner får nog fyndiga och slående illustrationer, och Carlsnaes vandrar med suverän hemmastaddhet omkring i litteraturen på området. Boken är ett tungt vägande bidrag till den internationella debatten om politikforskningens metodologi och filosofi, och den är en utmärkt merit för en professur i statsvetenskap.

Carlsnaes har till bedömning inlämnat ännu en tredje bok. Även den har utkommit på utländskt förlag. Den har titeln *Energy Vulnerability and National Security* (1988, 136 s), och handlar om Sverige. Den är, i en jämförelse med Carlsnaes' fina ideologiböcker, snarast en besvikelse, och omdömet ges en särskild relief därav, att vi här möter Carlsnaes' egentligen enda större empiriska arbete. Analysen kretsar kring Sveriges dilemma i klämheten mellan en symmetrisk neutralitet och behovet av en tillräcklig energiförsörjning, och det empiriska inslaget är sist och slutligen inte väldigt stort eller märkvärdigt. Framför allt är det inte helt självständigt - Carlsnaes gräver inte fram nya data, utan lutar sig mot andras rön. Tematiken är knappast fascinerande, och man önskar att Carlsnaes' fallenhet för begreppsanalys här hade omsatts i en kraftigare vidräkning med det konstiga neutralitetsbegreppet, som har lika många innehåll som det ges neutrala stater. Den nordiska läsaren noterar att Carlsnaes inte känner till Harto Hakovirtas viktiga

analys av neutralitetspolitiska ageranden (1988, Oxford University Press). Carlsnaes' bok saknar ingalunda förtjänster. Den är dock inte en stor policystudie och den är ingen stor merit.

Förutom ovannämnda böcker återoppar Carlsnaes ett antal uppsatser och artiklar. Man lämnar nog läsningen av dem med ett litet blandat intryck. I vissa fall är läsoplevelsen stark – jag refererar här framför allt till uppsatserna "The Agency – Structure Problem in Foreign Policy Analysis" (1992, 26 s) och "On Analysing the Dynamics of Foreign Policy Change" (1993, 26 s), i vilka Carlsnaes energiskt och, synes det mig, tankeväckande argumenterar för att ett institutionellt perspektiv i studiet av utrikespolitik inte automatiskt medför ett utestängande av en interpretativ epistemologi. Lättillgängliga är uppsatserna definitivt inte, och de kan inte heller vara det. De kretsar, även de, kring inget mindre än en ambition att tillhandahålla ett metateoretiskt fundament för en särskild metodologisk orientering, ett fundament som bygger på föreställningar om en reciprok interaktion mellan aktörer och strukturer i bestämmandet av utrikespolitik. Uppsatserna kompletterar på ett värdefullt sätt framställningen i Carlsnaes' bok om ideologi och utrikespolitik, och de är i sig goda vetenskapliga meriter, låt vara att de inte tillför Carlsnaes' forskarprofil något nytt.

Andra uppsatser är inte lika imponerande. I något fall är framställningen konfunderande – närmast tänker jag här på den lilla skriften "Att debattera utrikespolitik" (1987, 8 s), som utmynnar i den ganska obegripliga rekommendationen att kausalt och strukturellt orienterade ansatser bör "uteslutas ur den svenska utrikespolitiska debatten". I andra fall är texten intressant men preliminär – detta omdöme gäller "Foreign Policy and the Democratic Process" (1981, 28 s), som utmynnar i ganska korta funderingar kring ganska många hypoteser om hur demokratiska processer skapas och formas på utrikespolitikens område. En uppsats med titeln "Sweden Facing the New Europe: Whither Neutrality?" (1993, 19 s) är på sätt och vis en utlöpare av boken om energiförsörjning: från boken bekanta resonemang och il-

lustrationer återkommer här i nytt sammanhang. Uppsatsen är spänstig, men i övrigt föga märklig. Lika litet som de två föregående uppsatserna representerar den en egentlig forskningsinsats.

Jag sammanfattar min skrivning om Walter Carlsnaes:

Carlsnaes återoppar två utmärkta bokarbeten samt några likaså utmärkta uppsatser, därtill ett halvgott bokarbete samt några likaså halvgoda uppsatser. Produktionen är ställvis lysande, men inte alldeles jämn. Dess omfång är tillräckligt; dess inriktning på utrikespolitik är markant, men lämnar ändå, låt vara med smala marginaler, utrymme för tillräcklig tematisk bredd. Carlsnaes har varit intensivt engagerad i utforskandet av metodologiska och begreppsliga problem och spörsmål; i denna forskning har han, såvitt jag kan bedöma, varit eminent framgångsrik. Det är emellertid ofrånkomligt att engagemanget samtidigt ligger honom till last - det har inte tillhandahållit utrymme för en djupborrande empirisk och substansorienterad forskning. Carlsnaes' insatser på detta område är fåtaliga och snarast litet ytliga och tafatta. Denna klara obalans i hans vetenskapliga rustning kan inte lämnas obeaktad – vilken specifik vikt den har, blir beroende av den konkurrens i vilken den skall vägas. Om Carlsnaes' tillräcklighet och behörighet för en professur i statsvetenskap kan tivel dock inte råda. Hans fina metodologiska och filosofiska meritering tillåter ingen annan slutsats. *Jag finner, följaktligen, att docenten Walter Carlsnaes innehar god kompetens för en professur i statsvetenskap.*

Jörgen Hermansson är född år 1954 och är därmed yngst av de sökande. Han disputerade år 1984 vid Uppsala Universitet, där han då var forskarassistent, och kvarblev i sådan befattning till år 1991, då han i Uppsala utnämndes till högskolelektor i statskunskap. Två år tidigare, 1989, erhöi han utnämning till docent i statskunskap, likaså i Uppsala. Läsåret 1990-1991 var han Fellow vid Kollegiet för samhällsforskning i Uppsala. Hermansson har fyra gånger anlitats som fakultetsopponent, och har, enligt vad jag har mig bekant, tämli-

gen regelbundet deltagit i internationell konferensverksamhet. Tyngre vetenskapliga förtroendeuppdrag har han ännu inte innehaft. Hermansson har enligt företedda intyg god erfarenhet av statsvetenskaplig grundutbildning och forskarutbildning och han har med framgång handlett doktorander.

Hermanssons publikationsförteckning upp-tar tre böcker, ett drygt dussin uppsatser, artiklar och bokkapitel, samt ett drygt trettiotal mindre skrifter och recensioner. De tio arbeten han lämnat in har med något undantag valts med klokhet och omsorg, och de ger en god bild av hans vetenskapliga författarskap och dess tyngdpunkter.

Hermanssons doktorsavhandling, som är prisbelönad, heter *Kommunism på svenska?* (1984, 383 s.), och behandlar det kommunistiska partiets idéutveckling i Sverige. Hermansson försöker i en tolkande analys av ståndpunkter och argument fånga svängningar i partiets ideologi, varvid han främst intresserar sig för föreställningar om övergången till socialism och ett socialistiskt samhälle. Han inriktar sig härvid huvudsakligen på två frågor. Dels vill han utreda i vilken mån ideologin under olika tider varit självständig i relation till Sovjet – han vill, om jag får anspela på bokens titel, finna ut om partiet förespråkade en kommunism på ryska eller svenska. Det resultat han härvid lägger fram är att partiet kontinuerligt har strävat att finna en formel för en nationell kommunism – allt vad han säger och pekar på i avhandlingen är nog inte ägnat att underbygga denna slutsats. Vidare vill Hermansson fånga ideologin i termer av en spänning mellan kommunism som revolutionär teori eller kommunism som morallära – jag måste tillstå att jag här har haft litet svårt att i alla avseenden tillgodogöra mig Hermanssons analys. Jag har sålunda varit konfunderad av författarens sätt att nyttja termer som moral och etik – varför skulle, egentligen, en uppfattning om en övergång till socialism vara mer eller mindre moralisk än en annan? Hur som helst tvekar jag inte att betrakta boken som en ordentlig merit för en professur i statsvetenskap. Ämnet är centralt, arbetsinsatsen har varit stor, den idéanalytiska skickligheten är utvecklad och

känslig. I svensk partilitteratur är Hermanssons avhandling ett viktigt om än kanske inte ett alldeles centralt inslag.

I en i flera avseenden stor bok, kallad *Politik som intressekamp* (516 s.) och utgiven år 1993, ger sig Hermansson i kast med ett såväl teoretiskt som empiriskt studium av flera av demokratins kärnproblem. Boken handlar om Sverige och fokuserar på intresseorganisationernas ställning i svensk politik, men perspektivet är ändå vidare och bredare. Den empiriska analys som Hermansson företar av ett antal politiska sakområden är nämligen förankrad i utarbetade teoretiska och metodiska föreställningar om vad ett styrelseskick egentligen är, och hur styrelseskick lämpligen skall studeras. Tre olika statsvetenskapliga perspektiv identifieras och diskuteras: ett konstitutionellt, ett pluralistiskt, ett korporativistiskt. Mot dessa avstämmer, med olika metoder och på olika sätt, det svenska statsskicket sådant det framstår i de grundliga empiriska beskrivningar Hermansson tillhandahåller.

Anmärkningar kan nog göras mot bokens uppläggning och innehåll. Den är alldeles för lång och tung, och även om den har en teoretisk struktur, är denna så lös att den inte ger framställningen tillräcklig spänst och skärpa. Detta har antagligen att göra med den vilja till "förståelse" av det svenska styrelseskicket fungerande som Hermansson säger sig ha – en sådan "förståelse" kräver kringsyn, utblick och rika associationsflöden. Jag menar emellertid för min del att statskunskapen skall förklara politik, och att "förståelser" kan komma med i bilden först då de till buds stående förklaringarna är så många att de tumlar över varandra: att förstå är att sortera förklaringar. Kunskapsläget tillåter emellertid inte ännu övningar av detta slag, och Hermansson hade, menar jag, gjort disciplinen en större tjänst genom att framta en handfull ordentliga systematiska förklaringar. Vidare: den spelteoretiska ansats som Hermansson nämner i bokens introduktion blir aldrig mer än en ansats, vilket är förvånande, eftersom Hermansson, jag kommer snart till detta, själv är en driven spelteoretiker och hade haft goda för att inte säga utmärkte förutsättningar att tillämpa teorier av

detta slag. Och ännu: den princip som väglett valet av politiska sakområden har jag nog inte till fullo förstått. Anmärkningarna, till vilka ännu några kunde läggas, förtar en del av bokens värde, men väldigt mycket blir dock över. Boken är en i många avseenden imponerande forskningsprodukt, och jag betraktar den som en utmärkt merit för en professur i statskunskap.

Sina arbeten om partiliv och politiskt liv i Sverige kompletterar Hermansson med en god och värdefull insats i utforskandet av politisk teori. Insatsen har olika förgreningar – en fångar in spelteori, en annan demokratiteori, en tredje politisk filosofi och idéhistoria. Tyngst väger boken *Spelteorins nytta. Om rationalitet i vetenskap och politik* (380 s), som utkom år 1990. Dess karaktär är tudelad. Den är till dels en lärobok, men den har samtidigt forskningsrapportens kvaliteter. Dels presenteras ett antal rationalistiska teorier på ett översiktligt och pedagogiskt sätt. Men härtill kommer fortgående problematiseringar och tillämpningar av dessa teorier, som för författaren över bryggan från referat till teoriforskning. Hermansson avslutar boken med noteringen att modern rationalistisk teoribildning gör klassiska frågeställningar inom politisk filosofi tillgängliga för mer precisa analyser – jag vill gärna uttala meningen att boken i sig visar noteringens riktighet. Arbetet är en stark merit för en professur i statsvetenskap.

Även om det demokratiteoretiska inslaget finns i ungefär allt Hermansson skrivit, framträder det med särskild pregnans i några arbeten av mindre omfång. Jag har antecknat ett stort plus för en uppsats med förgreningar in på den politiska filosofins område; uppsatsen heter "Hur kan demokratin rättfärdigas?" (1994, 35 s). Den är full av lärdom, mycket välskriven och mycket intressant. Hermansson lever väl upp till en princip som han formulerar i uppsatsens introduktion och som innebär att argument mot demokratin skall tas på allvar av demokraten och av honom bemötas, inte viftas bort. Hermansson har i allmänhet en benägenhet för mångordighet; i detta sammanhang, när argument skall ställas mot varandra och benas ut, blir ordordentligheten sna-

rast en styrka. Jag är sedan mindre imponerad av en tidigare övning i ungefär samma genre, uppsatsen "Demokrati i västerländsk mening" (1986, 12 s), som synes mig snårig och inte fullt genomtänkt.

Det har varit både nöjsamt och lärorikt att ta del av uppsatsen "Rousseau on Justice: In Search of an Argument" (1991, 23 s), där Hermansson går i en inte alltid försynt närkamp med en ambition hos Rousseau att, som Hermansson uttrycker det, harmonisera "justice as mutual advantage" och "justice as impartiality", en ambition som, fortfarande enligt Hermansson, "has indeed contributed to our confusion about the notice of justice". En liten detalj: Hermansson använder termen "conceptual stretching" och säger i en fotnot att han lånat den ur en bokrecension – detaljen visar att Hermansson i all sin beläsenhet försummat grundläggande arbeten om komparativ politik. Termen är Giovanni Sartoris. Alltnog, med den nyssnämnda uppsatsen om Rousseau stärker Hermansson ytterligare sin goda meritering. Andra inlämnade uppsatser imponerar mindre. Ett bidrag med titeln "Democratization of Eastern Europe: A Game Theoretic Perspective" (1992, 17 s.) gör sålunda ett halvfärdigt intryck. Av någon anledning återoppar Hermansson två mindre uppsatser om Michael Walzers politiska filosofi. Den ena heter "Introduktion till Michael Walzer" (1989, 15 s), den andra, som egentligen är en bokkommentar, heter "Samhällskritikern – profet eller revolverman?" (1990, 4 s). Uppsatserna är på intet sätt märkliga. De kan förbigås med konstaterandet att de inte lägger något till Hermanssons meritering.

När jag nu sammanfattar min bedömning av Jörgen Hermansson, vill jag först säga att hans meritering tvivelsutan är stark. Han har skrivit tre ordentliga och självständiga bokarbeten, av vilka två är monografier, och dessa arbeten infångar och inringar olika tematiska områden, samtidigt som de är olika även i termer av metod och metodologi. Hermanssons områdestäckning är i och med detta bred och gedigen, och han är en i denna mening välutrustad statsvetare. Hans allmänna beläsenhet är mycket god, och hans orädda beredskap att ta

itu med statskunskapens och demokratins kärnfrågor imponerar.

Det skall också sägas att Hermansson har ett föredömligt självständigt grepp i sin forskning. Han har väl inte ännu givit djupt originella bidrag till den disciplin som är hans, men han besitter potential i detta avseende, inte minst i kraft av sin obestridda analytiska förmåga. Han har ett skrivsätt som kan irritera: han är omständlig, detaljerad, ibland rentav litet långsam. Man kan förstå säga att detta är ett uttryck för en utvecklad känsla för sakers komplexitet, men ibland efterlyser man nog en större koncentration och stringens, en raskare beredskap att komma till skott. Hur som helst, om Hermanssons meritering, duglighet och skicklighet kan tvivel inte råda. *Jag finner att docenten Jörgen Hermansson innehar god kompetens för en professur i statsvetenskap.*

Olof Petersson är född år 1947. Han disputerade år 1975 vid Göteborgs Universitet, och blev, efter att ha varit amanuens och assistent i Göteborg och Uppsala under åren 1971–1978, år 1978 utnämnd till docent vid Uppsala Universitet. Han utnämndes till högskolelektor vid samma lärosäte år 1986. Han har varit gästforskare i Norge, Frankrike och Tyskland, han har varit ledare för valundersökningarna 1973 och 1976 samt medlem av redaktionsrådet för den ansedda tidskriften *Electoral Studies*. Hans verksamhetsprofil har ett särskilt drag: han har i osedvanlig utsträckning varit betrodd av det offentliga. Han var sålunda ordförande för maktutredningen 1985–1990, medlem av regeringens forskningsberedning 1992–1994, ledamot av Ekonomikommisionen 1992–1993, samt innehade år 1992 regeringens uppdrag att utvärdera svensk forskning om universitet och högskolor. Ännu kan nämnas att han varit Riksradios valkommentator, 1979–1991. Petersson har en god pedagogisk erfarenhet; hans insatser på den egentliga forskningshandledningens område är dock begränsade.

Betroddheten har inte på minsta sätt förmått stävja Peterssons vetenskapliga aktivitet. Hans förteckning över utgivna publikationer inrymmer inte mindre än 27 boktitlar, 35 upp-

satser och kapitel, vidpass 40 utredningar och rapporter, samt ännu ett drygt sjuttioal recensioner och små artiklar. Även om flera av böckerna snarast är häften, och även om många publikationer går in i varandra och upprepar varandra, är proportionerna ändå sådana att en betraktare förstummas. Det kan inte ha varit en lätt uppgift för Petersson att sälla fram de tio arbeten som han vill åberopa i den aktuella konkurrensen. Han har löst uppgiften så, att hans inskick består av tio böcker. Det är nog ägnat att förvåna att inte mindre än fyra av dessa är läromedel, samt att fyra av de kvarstående titlarna hör hemma inom maktutredningen. Det urval Petersson stannat för ger enligt min mening inte en alldeles rättvis bild av hans statsvetenskapliga mångsidighet.

Den äldsta skrift Petersson åberopar är från år 1977. Fråga är om en bok med den lakoniska titeln *Väljarna och valet 1976* (295 s); boken rapporterar och analyserar ett material som insamlats via intervjuer av bortåt 3.000 personer. Som det mesta jag sett inom genren tar även denna bok, i stället för att fokusera på någon eller några teoretiskt härledda frågor, upp nästan allt som på något sätt har att göra med val och valbeteenden. Petersson komponerar emellertid sin breda framställning på ett skickligt och analytiskt sätt, där olika aspekter berikar varandra och där tabellflödet aldrig blir tröttande. I metodiskt avseende är studien mycket säker och även rik: mer konventionella grepp blandas med fyndigheter och innovationer. I den trave högklassiga böcker som finns i den aktuella konkurrensen ligger Peterssons valstudie väl inte högst upp. Men den är inte desto mindre en vacker merit, som talar väl om sin författares förmåga att bedriva en resultatrik och teoretiskt relevant empirisk forskning. Boken bevarar, på det genomforskade område den företräder, än i dag ett gott mått av friskhet och vitalitet.

Petersson åberopar även en annan väljarstudie, en liten bok kallad *Väljarna och världspolitik* (1982, 131 s). I den hävdar han bl.a. att svenska väljare är mer intresserade av internationella förhållanden än vad man i allmänhet tror, och att väljarnas attityder i internationella frågor utformas enligt partilinjer i samma mån

som inrikespolitikens stridsfrågor. Resultaten har kritiskt belysts i ett offentligt meningsutbyte mellan Petersson och en kritiker, som gjort gällande att resultaten egentligen inte har stöd i det empiriska material Petersson lutar sig mot. Riktigt så förhåller det sig väl inte, men onekligen hårdtrar Petersson här data på ett oförsiktigt sätt. Boken innehåller några väl-motiverade synpunkter på hur valforsknings-strategier kan utvecklas, den är rik på information, och den är, som allt i Peterssons produktion, mycket välskriven. Den är dock övervägande deskriptiv, och jag har som sagt den meningen att Peterssons tolkningar är för snabba och spetsiga. Särskilt förbryllad är jag av Peterssons sätt att mäta och uppskatta "intresse". Boken är inte att inräkna bland Peterssons bästa produkter, och den är ingen stor merit. Den kompletterar förvisso Peterssons insatser som valforskare.

Fyra böcker som tillkommit inom maktutredningen är ingivna för bedömning. I två fall är Petersson ensamförfattare – fråga är om *Metaforernas makt* (1987, 204 s) och *Makt i det öppna samhället* (1989, 178 s). I de två andra fallen har Petersson medförfattare – *Makten över tanken* (1990, 247 s) har skrivits i samarbete med Ingrid Carlberg, och *Medborgarnas makt* (1989, 390 s) har skrivits i samarbete med Anders Westholm och Göran Blomberg. Enligt min mening är böckerna litet ojämnta – de som handlar om metaforer och medborgarmakt är utmärkta och väger tungt; de andra är inte på samma sätt inträngande och djuplodande. Detta betyder nu inte att dessa andra arbeten vore på något sätt dåliga eller torftiga. *Makten över tanken* är en systematisk rapportering av en större enkätstudie, inramad av intelligenta reflexioner kring massmedie-systemets komponenter och deras inbördes relationer. I en jämförelse med *Medborgarnas makt* får boken dock träda tillbaka som mer konventionell, mindre anspråksfull. *Makt i det öppna samhället* är en mycket läsvärd samling kapitel om begrepp och begreppsbyggnader. I en jämförelse med sin föregångare *Metaforernas makt* är den dock ytligare och mer undan-glidande.

Boken om medborgarmakt är en stor empirisk undersökning av i vilken mån medborgarna i Sverige försöker utöva inflytande på olika områden och hur de härvid bedömer sina möjligheter till framgång. En uppskattning av bokens vikt för Peterssons meritering försvåras av att läsaren inte får veta hur skriv- och forskningsarbetet varit fördelat mellan bokens tre författare; jag utgår här från antagandet att Peterssons insats varit central. Man läser boken med spännt intresse – även om det ligger i sakens natur att framställningen i väsentliga delar är deskriptiv, kopplas deskriptionen hela tiden till styrande och ordnande teorier, teorifragment och välfunna kategoriseringar. Bokens karaktär av rapport inom den svenska maktutredningen har vissa negativa konsekvenser. Sålunda saknar boken en litteraturförteckning, och den är relativt fattig på jämförande utblickar mot andra länder och kulturer. En del i denna väg finns, men mer kunde och borde ha gjorts. På bokens slutsidor sägs att den har varit särskilt svår att sammanfatta, och detta är säkert riktigt. Ändå vill jag mena att sammanfattningen är briljant. Den är stramt hållen, fönsterklar och informativ. Den är, som boken, utmärkt. *Medborgarnas makt* är en stark merit för en professur i statsvetenskap.

Metaforernas makt är en till sin natur helt annorlunda bok. Den är egentligen ganska lös i sina konturer, närmast en samling lärda essäer, som alla på något sätt kretsar kring till makt relaterade samhällsvetenskapliga begrepp, teorier och metoder. Den visar Petersson från en annan sida; även den är för honom fördelaktig. Boken styrker att författaren har en både bred och ingående beläsenhet, och att han skickligt kan överblicka stora och komplexa teoretiska och metodiska statsvetenskapliga sammanhang. Till överblicken hör en bearbetande insyn i tankeskolor och statsvetenskapliga delkulturer som är obekanta eller i varje fall inte mycket utnyttjade i den mainstream-statskunskap Petersson i övrigt och på ett förtjänstfullt sätt företräder. Ett kapitel om demokrati, kallat "Folket och makten", synes mig visserligen litet ofullgånget, och Peterssons definition av demokrati som autonomi tror jag inte jag vill

vara införstådd med. Finessen med ett efterföljande kapitel om "Teatern som metafor" undgår mig också. På det hela taget är jag dock imponerad av denna båda eleganta och skarp-sinniga produkt av lärdom, som är en utmärkt merit.

Som sagt, Petersson återoppar i sin ansökan inte mindre än fyra läroböcker. Tre av dem handlar om Sverige, en om Norden. Böckerna om Sverige heter *Svensk politik* (1993, 352 s), *Kommunalpolitik* (2:a uppl. 1994, 240 s) och *Förvaltningspolitik* (2:a uppl. 1993, 330 s) – den sistnämnda boken är avfattad i samarbete med Donald Söderlind. Boken om Norden har titeln *Nordisk politik* (2:a uppl. 1992, 174 s). Alla dessa böcker är utmärkta läromedel. De är väl strukturerade, pedagogiska och väl skrivna; de bygger på störtfloder av litteratur. De är mycket rika på information; ändå drunknar läsaren inte i sammanhangslösa uppgifter, data och redogörelser. Boken om Norden har sålunda en strikt komparativ uppläggning, som underlättar ett inhämtande av stoffet. Onekligen är Petersson en mycket skicklig läroboksförfattare. Ändå kan man inte låta bli att tycka att en opropotionerligt stor del av det utrymme Petersson disponerat för skrifter i sin ansökan om professur upptas av läromedel. Egentliga forskningsprodukter är böckerna nämligen ändå inte, och det bidrag de lämnar till Peterssons rent vetenskapliga meritering är därför på ett särskilt sätt begränsat. Förvisso skall det sägas att Petersson med dessa böcker dokumenterar en imponerande kunskap om det svenska och det nordiska systemets uppbyggnad och funktionerande.

Jag avger ett sammanfattande omdöme om Olof Petersson:

Peterssons produktion är i sin kvantitet helt förstummande. Den är också i ovanlig mån mångsidig. I den är väljarstudier företrädda, ett centralt block upptas av betydelsefulla, såväl teoretiska som empiriska resonemang och undersökningar av makt, ett helt sjok av breda, kunnigt skrivna och pedagogiskt utformade läroböcker om närmast svensk politik finns med. Utanför detta finns mycket annat, som Petersson valt att inte bilägga sin ansökan. Han är utan tvivel en på sitt område mycket väl

bevandrad och beläst statsvetare. I insiktsfullheten skall inräknas en fallenhet för metodologiskt grubbleri och en förmåga att använda olika empiriska metoder på ett fruktbart sätt. Petersson imponerar, kort sagt, som forskare. Hans behörighet för professur har, såvitt jag har mig bekant, inte tidigare prövats. Det är emellertid uppenbart att han redan länge de facto innehaft en sådan behörighet. Det är då på tiden att detta officiellt konstateras och utskrivs. *Jag finner att docenten Olof Petersson har styrkt god kompetens för en professur i statsvetenskap.*

Komparation

Tiden är kommen att avge ett komparerande slutomdöme:

Jag har i det föregående konstaterat att samtliga tre kvarstående sökande innehar en tillräcklig kompetens för en professur i statsvetenskap. Och inte bara så: alla tre sökande redovisar en kompetens som är mer än tillräcklig. De är framstående och gedigna forskare, prydnader för vilket universitet som helst. De kan alla tre, detta är uppenbart, väl komma i fråga för den tjänst de nu sökt. Det är emellertid min mening att Jörgen Hermansson och Olof Petersson främst kommer i fråga. Detta bör gälla, även om dessa två sökande har en på Sverige och svensk politik alltför och ensidigt inriktad produktion. Walter Carlsnaes har nog, trots en mer internationell profil, ett underläge. Hans utmärkta produktion är helt enkelt för smal och snäv i tematiskt och metodiskt hänseende för att han fullt ut skall kunna göra sig gällande i den osedvanligt hårda konkurrens han nu konfronterar – samtidigt som jag säger detta, vill jag dock framhålla att Carlsnaes' böcker om ideologi enligt min mening är det bästa enskilda blocket av skrifter i denna konkurrens.

Frågan om Hermansson eller Petersson har företräde, avgör jag till Peterssons förmån. Den skillnad mellan dessa två sökande jag härvid återoppar är inte väldigt stor, men dock märkbar. Den manifesteras främst i termer av kvantitet. Såväl Hermansson som Petersson återoppar tre mycket goda eller utmärkta en-

skilda bokmeriter, i kraft av vilka dessa två huvudkonkurrenter framstår som på ett ungefär jämställda. När Petersson till detta lägger sin trave läroböcker och ytterligare ett par böcker, kan Hermansson emellertid inte svara på ett lika vägande sätt. Han har i sitt bagage några goda och några inte fullt så goda uppsatser; detta är helt enkelt inte tillräckligt.

Jag får alltså, åberopande vad jag ovan sagt och anført, anvisa docenten *Olof Petersson* första skicklighetsrang och tillstyrka hans utnämning till den ledigvarande professuren.

Dag Anckar
professor i statskunskap
Åbo Akademi

2. Udtalelse af Erik Damgaard

Nedenstående udtalelse og indstilling angår de tre tilbageværende ansøgere.

Walter Carlsnaes (1943) blev fil.lic. ved Uppsala universitet 1972 og D. Phil. ved Oxford University 1976. I 1977 udnævntes han til docent i Uppsala. Bortset fra en periode som lektor ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, i slutningen af 1970'erne og flere stipendieperioder har han derefter virket ved Uppsala universitet som forsker samt vikarie-ende og siden 1990 fast ansat høgskolelektor.

Carlsnaes har i mange år i ganske usædvanlig høj grad været aktiv i det internationale forskningsmiljø på talrige måder. Disse mange aktiviteter kan ikke nærmere omtales her, hvor det blot skal nævnes, at han for tiden bl.a. er redaktør af det i 1994 grundlagte tidsskrift *European Journal of International Relations*. Til gengæld må nok konstateres, at hans indsats på de undervisningsmæssige, forskningsadministrative og formidlingsmæssige områder er noget mindre fremtrædende.

Publikationslisten omfatter 33 arbejder (konferencepapers, tidsskriftsartikler, bidrag til bøger og bøger). Af disse er tre monografier og syv mindre publicerede arbejder indsendt til bedømmelse. De falder i det store og hele

inden for områder, der kan betegnes som politisk teori (videnskabsteori, politisk filosofi og begrebsanalyse), international politik i bred forstand (teori og metode) samt svensk energi- og sikkerhedspolitik på et til dels empirisk plan. Mest tungtvejende i meriteringsmæssig sammenhæng er utvivlsomt de to tidligst publicerede bøger. *The Concept of Ideology and Political Analysis* (1981) er en meget velskrevet, lærd og grundig kritisk analyse af ideologibegrebets forskellige anvendelser hos Marx, Lenin og Mannheim. Carlsnaes konkluderer efter omfattende kapitler om hver af de tre forfattere, at det ikke er lykkedes at give en filosofisk-normativ begrundelse for ideologibegrebets berettigelse. Han foretrækker en definition af ideologi, der refererer til "cognitive, affective og action-oriented parameters", som muliggør empiriske analyser, men ønsker i øvrigt ikke selv i den foreliggende publikation at give den "rigtige" definition af ideologi, hvilket imidlertid ikke hindrer, at bogen må betegnes som særdeles meriterende i nærværende sammenhæng.

Ideology and Foreign Policy. Problems of Comparative Conceptualization (1986) repræsenterer på sin vis anden etape i udforskningen af ideologibegrebets aspekter i politisk analyse. Han vil nu foretage en begrebsmæssig rekonstruktion af ideologibegrebet, men fortsat afstå fra at udvikle en empirisk teori om ideologi. (Förordet antyder, at en sådan er tænkt at indgå i en tredje bog om ideologi). Bogen udmærker sig derudover ved, at emnet nu specifikt knytter sig til komparativ udenrigspolitisk analyse. Det overordnede problem er, på hvilken måde ideologi kan forklare udenrigspolitiske handlinger.

For at kunne angribe dette spørgsmål vil Carlsnaes først besvare flere teoretiske og begrebsmæssige spørgsmål: Hvad menes der med udenrigspolitiske handlinger (som refererer til den afhængige variabel)? Hvad indebærer komparative metode i den overordnede sammenhæng? Hvordan kan ideologibegrebet anvendes i forklaringsmæssigt øjemed? Kapitlerne 2-4 giver ganske komplekse og ikke just operationelle svar på disse tre store spørgsmål. Det afsluttende femte kapitel må

derfor også bevæge sig på bogens almindelige metateoretiske niveau, hvorfor der ikke kan etableres mere håndfaste konklusioner af empirisk art. Det må imidlertid igen konstateres, at Carlsnaes er usædvanlig stærk på dette teoretiske område af politologien, herunder også store dele af international politik. At han så ikke i praksis viser, hvad implikationerne af den teoretiske indsigt betyder, er en anden sag.

Den tredje monografi er *Energy Vulnerability and National Security* (1988), hvori Carlsnaes gennemfører en policy analyse af energikrisens effekt på svensk udenrigs- og sikkerhedspolitik, hvilket unægtelig var et meget vigtigt politisk spørgsmål. Her beskæftiger teoretikeren Carlsnaes sig altså med et "relevant" politisk spørgsmål, endog på forholdsvis empirisk vis, selv om han ikke selv har gennemført dataindsamlinger til formålet.

Bogen beskriver internationale reaktioner på energikrisen, svensk energipolitik og svensk neutralitetspolitik. Dens konklusion om den førte politik er noget kritisk ved fremhævelsen af, at svensk afhængighed af det Internationale Energiagentur ikke kan forenes med en troværdig neutralitetspolitik. Det er måske korrekt, men kompleksiteten i den praktiske politiks mål og midler kunne måske have været diskuteret noget udførligere og mere nuanceret, akkurat som når forfatteren drøfter alvorlige teoretiske problemer.

De syv mindre arbejder er af noget forskellig karakter.

"Sweden Facing the New Europe: Whither Neutrality?" (1993) er teoretisk set beslægtet med ovennævnte tredje bog, idet det substantielle problem dog ikke er energiproblematikken, men Sveriges medlemskab af EU.

Artiklen "Foreign Policy and the Democratic Process" (1981) er en glimrende oversigt over centrale teoretiske problemstillinger på et forskningsfelt, der absolut ikke er blevet mindre væsentligt i de år, der er gået siden artiklens fremkomst. En festskriftartikel fra 1987 om "Att debattera utrikespolitik" er et udmærket debatindlæg. En fjerde artikel (fra 1985) er en fakultetsopposition.

De tre resterende mindre arbejder er ganske vægtige. De kan siges at videreføre forfatte-

rens interesse for de generelle teoretiske spørgsmål, der især optager ham i bogen om ideologi og udenrigspolitik. Det drejer sig om indlæg i den internationale diskussion om aktør-strukturproblematikken, her specielt hvad angår udenrigspolitisk analyse, nemlig "The Agency-Structure Problem in Foreign Policy Analysis" (1992), "On Analysing the Dynamics of Foreign Policy Change: A Critique and Reconceptualization" (1993) og "In Lieu of a Conclusion: Compatibility and the Agency-Structure Issue in Foreign Policy Analysis" (1994).

Carlsnaes har, som det vil være fremgået, en betydelig produktion bag sig. Den kan dog ikke karakteriseres som særlig vidtspændende i tematisk henseende og har kun sporadiske empiriske elementer. Kvaliteten i publikationerne er meget høj på de teoretiske felter, som har forfatterens interesse. Han publicerer (næsten) udelukkende på engelsk og er i det hele taget meget internationalt orienteret. Som indledningsvist nævnt er hans undervisnings-, administrations- og formidlingsaktiviteter mindre fremtrædende, hvilket ikke betyder, at de er af dårlig kvalitet. På denne baggrund findes Walter Carlsnaes kvalificeret til den søgte professorstilling.

Jörgen Hermansson (1954), fik sin doktorgrad i statskundskab ved Uppsala universitet i 1984. I 1989 udnævntes han til docent i statskundskab ved Uppsala universitet, hvor han siden 1991 har virket som høgskolelektor. Forinden var han forskningsassistent (1984-85) og forskerassistent (1985-1991) i Uppsala.

Han var fellow ved Kollegiet för samhällsforskning (SCASS) i Uppsala 1991-92. Han har endvidere uden for Sverige bl.a. holdt gæsteforelæsnings ved institutioner i Norge og været ansvarlig for flere workshops (ECPR 1987, Nordiske, 1990, 1993). Desuden har han haft en del hverv som fakultetsopponent, redaktions- og styrelsesmedlem mv. i Sverige.

Hermansson har betydelig undervisnings erfaring både på grunduddannelsen og forskeruddannelsen. Han er vejleder for flere doktorander. Desuden kan nævnes, at han på et tid-

ligere tidspunkt (1979–81) har arbejdet som gymnasielærer.

Bortset fra et større antal anmeldelser, populære fremstillinger og lignende omfatter Hermanssons publikationsliste 3 bøger og 16 mindre omfattende arbejder. Til bedømmelse er indsendt de 3 bøger og 7 artikler. Bøgerne beskæftiger sig med henholdsvis det svenske kommunistpartis idéudvikling, spilteori og politik som interessekamp. Artiklerne belyser forskellige demokratiproblemer samt Rousseaus og Michael Walzers politiske filosofi. Tyngden i Hermanssons videnskabelige produktion ligger så afgjort i de tre nævnte bøger, der er publiceret inden for en periode af ti år.

Doktorafhandlingen fra 1984, *Kommunism på svenska? SKP/VPK:s idéutveckling efter Komintern*, er en meget kompetent, indgående og stofmæssigt omfattende analyse af det svenske kommunistpartis ideologiske udvikling i perioden 1943–1984 med særligt henblik på synet på overgangen fra kapitalisme til socialisme og synet på det fremtidige socialistiske samfund. Hermansson anskuer udviklingen inden for rammerne af et spændingsfelt mellem den oprindelige, internationale kommunistiske ideologi og den nationale svenske politiske kultur. Han sonderer mellem tre hovedfaser i idéudviklingen, selv om der findes interne nuancer og meningsforskelle, idet han især er optaget af belyse to hovedspørgsmål: Er socialismen baseret på etiske principper eller på videnskabelig teori? Hvordan skal socialismen i praksis indføres i et givet land?

Hovedresultatet af de grundige analyser vedrørende det første spørgsmål er, kort sagt, at kommunistpartiet bortset fra en kort periode i 1960'erne har fastholdt idéen om, at empirisk videnskabelig erkendelse er afgørende i forhold til normative overvejelser. Besvarelsen af det andet hovedspørgsmål er endnu klarere: Ikke universelle lovmæssigheder men specifikke nationale betingelser er afgørende for Sveriges vej til socialismen. Afhandlingen er et meget solidt arbejde inden for politisk idéanalyse.

Spelteorins nytta. Om rationalitet i vetenskap och politik (1990) viser en noget anden side af Hermansson. Han fokuserer på rationa-

listisk teori og vil især vurdere spilteoriens nytte og frugtbarhed i politologiske analyser. Læseren aner, at Hermansson på nogle punkter er skeptisk over for gængs spilteori. Fremstillingen er imidlertid ikke blot pædagogisk velgennemført i præsentationen af diverse spiltyper, der er krydret med velvalgte eksempler, men også tilstræbt neutral og nuanceret.

Gennemgangen kredser om hovedspørgsmål vedrørende forekomsten af rationelle strategier, stabilitet og problemløsninger i forskellige former for spil. Hermanssons vigtigste bidrag er dog netop hans drøftelse af spilteoriens styrke og begrænsninger. Han er på ingen måde missionerende, men peger nøgternt på fordele og ulemper på basis af et indgående kendskab til området. Hans centrale budskab er nok, at spilteorien i særlig grad kan være nyttig i analysen af klassiske problemstillinger af konstitutionel karakter.

Bogen er ganske værdifuld og demonstrerer, at Hermanssons kendskab til politisk teori/filosofi er langt større, end ovennævnte doktorafhandling lod ane. Han har også en vis baggrund i matematik, der sikkert var været ham til nytte i arbejdet med spilteori.

Hermanssons tredje (og sidetalsmæssigt største, 516 sider) monografi er *Politik som intressekamp. Parlamentariskt beslutsfattande och organiserade intressen i Sverige* (1993). Den fokuserer på udviklingen i forholdet mellem den "korporative" og den "parlamentariske" kanal i Sverige i et realistisk perspektiv med sigte på at bidrage til den moderne diskussion af den svenske styreform. Ambitionen er både teoretisk og empirisk, idet den kræver granskning af centrale idéer om et repræsentativt demokratis politiske styreform såvel som en systematisk dokumenteret belysning af styreformens udvikling specielt med henblik på interesseorganisationernes placering i svensk politik. Med en anden formulering vil forfatteren "forstå styreformens" (p.15), hvilket indebærer, at han vil beskrive den på forskellige tidspunkter, forklare de iagttagne ændringer over tid og evaluere udviklingens konsekvenser i henseende til magt og demokrati.

Det er således en særdeles stor opgave, Hermansson har sat sig for at løse inden for ram-

merne af en enkelt publikation. Den er måske også for omfattende. I de første tre kapitler (ca. hundrede sider) fremstilles en række teoretiske og metodiske perspektiver. Kapitel 1 fremhæver således, at det konstitutionelle, det pluralistiske og det korporatistiske perspektiv på styreformen ikke er gensidigt udelukkende. Kapitel 2 argumenterer for, at styreformen kan opfattes som arkitektur, hvorved opmærksomheden rettes mod deltagelsens organisering, regeringens rolle og konfliktmønstret. Styreformen kan imidlertid også ses som et spil og beslutningsprocessen som sammenflettede spil (især et overordnet strukturerings-spil med regeringen som den centrale aktør og de mere sideordnede "beredningsspil" og "riksdagsspil").

Hermansson redögör därefter i kapitel 3 mere konkret for, hvordan han vil anvende hvilke idéer i efterfølgende empiriske analyser. Det empiriske datamateriale knytter sig til beslutningsprocesserne på en række udvalgte sagområder og på forskellige tidspunkter siden ca. 1920. Hermed vil han sikre sig mulighed for variation i beslutnings- og konfliktmønstre over politiske sektorer så vel som tid.

Kapitlerne 4–8 rummer empiriske analyser af over hundrede beslutningsprocesser fordelt på 12 sektorer og 8 årtier. Blandt undersøgelsens mange resultater skal her blot nævnes, at beslutningsprocessens organisering især er en blanding af partimonopol og partsoligopol, og at førstnævnte har fået voksende betydning i tidens løb. De mere detaljerede resultater kan ikke sammenfattes i få ord (jfr. kap. 9).

Som antydnet er undersøgelsens design meget kompleks og krævende. Hermansson viser igen sin teoretiske styrke og tilføjer for første gang egentlig empirisk analyse til sit forskningsrepertoire. Det empiriske arbejde er omfattende, og det har givet mange interessante resultater. En vis forenkling af design og empirisk analyse ville dog have gjort fremstillingen mere læservenlig.

Af de indsendte artikler er der kun grund til at nævne de to, der vedrører Rousseau. Specielt "The Majority as a Guarantee for the General Will" (1988) må fremhæves som en inte-

ressant analyse af almenviljen med et spilteoretisk udgangspunkt.

Som det er fremgået har Jörgen Hermansson en betydelig produktion bag sig. Publikationerne repræsenterer også en vis bredde, omend hovedindsatsen knytter sig til området politisk teori i bredeste forstand. En større empirisk undersøgelse i den senest publicerede bog demonstrerer dog voksende bredde i interesseområdet. Alle tre monografier er af høj kvalitet. Hans pædagogiske erfaring kan der næppe rejses tvivl om, medens erfaringerne med administration og forskningsledelse måske er begrænsede. Flere skrifter vidner om formidlingsevner. På denne baggrund findes Jörgen Hermansson kvalificeret til den søgte professorstilling.

Olof Petersson (1947), fik sin doktorgrad i statskundskab ved Göteborgs universitet i 1975. I 1978 udnævntes han til docent ved Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet, hvor han siden 1986 har virket som høgskolelektor. Forinden var han amanuensis og assistent i Göteborg (1971–74) og forsker-assistent i Uppsala (1974–78).

Han var gæsteforsker ved Universitetet i Oslo (1979), FNSP i Paris (1982) og Freie Universität, Berlin (1984). Endvidere har han i perioden 1979–1993 undervist eller holdt gæsteforelæsninger på en række universiteter i USA, England, Østrig, Finland, Norge og Danmark. Desuden har han haft et stort antal hverv som fakultetsopponent, redaktions- og udvalgsmedlem mv. i Sverige.

Petersson har haft hovedansvaret for store forskningsprojekter, nemlig den svenske valgundersøgelse 1976 og (delvis) 1973 samt ikke mindst den svenske magtudredning 1985–1990.

Undervisningserfaring har Petersson især fra universiteterne i Göteborg og Uppsala. Han har undervist på alle niveauer i flere emner og har et betydeligt ansvar for vejledningen af doktorander i Uppsala. Han har desuden skrevet et større antal lærebøger om en række forskellige emner inden for især svensk og nordisk politik. Endelig har han været ganske

aktiv som kommentator og formidler af forskningsresultater.

Bortset fra et stort antal anmeldelser, avisartikler og lignende omfatter Peterssens publikationsliste 27 bøger, 35 kapitler og artikler, 38 forskningsrapporter og konferencebidrag samt 3 udredninger. Af disse er 10 bøger, publiceret i perioden 1977–93, indsendt til bedømmelse. De fordeler sig på 4 hovedområder: vælgerforskning, komparativ politik, forvaltningspolitik, magtudredning. Hertil kommer to lærebøger om svensk politik og kommunalpolitik. Det bør nævnes, at Petersson desuden har bidraget til forskningen om blandt andet parlamentarisme og politisk socialisering. Doktorafhandlingen og en række andre bøger har han ikke fundet plads til inden for rammen af de 10 indsendte skrifter.

Som det allerede er fremgået, har Petersson en meget omfattende videnskabelig produktion bag sig. Forskningen vedrørende ”vælgere, partier og opinionsdannelse” er i de fremsendte skrifter repræsenteret af monografiene *Väljerna och valet 1976* (1977) og *Väljerna och världspolitik* (1982). Førstnævnte er teoretisk, metodisk og substantielt en særdeles meriterende undersøgelse af svenske vælgere. Den dokumenterer på et massivt datagrundlag den daværende stabilitet i det svenske partisystem på vælgerniveauet, ofte på elegant facon. Samtidig har forfatteren et klart blik for de forandringer, der var på vej. Han dokumenterer blandt andet vælgernes hyppigere partiskift, senere beslutningstidspunkt, mindre politiske tillid og svagere klassetilknytning. En sådan undersøgelse kan næppe udføres bedre inden for den omhandlede forskningstradition.

Bogen om vælgerne og verdenspolitikken er på sin vis mere dristig, idet den søger at give svensk vælgeradfærdsforskning en international dimension: Petersson har her valgt sig en ret vanskelig opgave, da datamaterialet kun i begrænset udstrækning muliggør noget sådant, hvilket drøftelserne af de metodiske og forskningstekniske spørgsmål også klart viser. Måske er de analyserede data endvidere lidt atypiske anskuet i et længere tidsperspektiv. Med teoretisk vigtige spørgsmål og en solid erfaring fra svensk valgforskning demonstre-

rer Petersson dog alligevel en pionerindsats på området.

Sammenlignende politik er kvantitativt set måske ikke det største af Peterssens forskningsområder, men hans publikationer har næsten altid et komparativt perspektiv, selv om de i udgangspunktet ofte er ”svenske”. I den indsendte produktion er området repræsenteret af *Nordisk politik* (1992), der oprindeligt udkom i 1984 under en anden titel. Bogen er ikke en egentlig forskningsrapport, men en almen introduktion til politik i Norden. Som sådan er den imidlertid fortsat uovertruffen. Få kender som Petersson den relevante nordiske forskning om politikens forskellige aspekter. Derfor er han i stand til at formidle resultaterne på en ubesværet, sikker og systematisk måde.

Bogen om *Förvaltningspolitik* (1993, med Donald Söderlind) er i højere grad en publikation om Sverige. Den er vel også tænkt som en lærebog, men udmærker sig udover på pædagogisk vis at formidle grundlæggende viden om svensk forvaltning. Selv om der ikke er redegjort for samarbejdet mellem forfatterne, kan man tydeligt genkende Peterssens højt udviklede evne til at formulere, systematisere, analysere, diskutere og perspektivere vigtige spørgsmål og problemer. Forvaltningsforskning behøver ikke at være kedelig, som det fremgår af denne bog, der overordnet handler om retssikkerhed, repræsentativitet og effektivitet. Lad så være, at Petersson også gerne vil fremføre egne synspunkter i en åben debat af mere generel karakter.

Peterssens store arbejde med magtudredningen er repræsenteret af fire publikationer i det fremsendte materiale. Den mest omfattende er *Medborgarnas makt* (1989, med Anders Westholm og Göran Blomberg). Ifølge det oplyste har Petersson skrevet 10 af bogens ialt 11 kapitler, hvis datamateriale i hovedsagen stammer fra interviews med et repræsentativt udvalg af personer bosatte i Sverige. Bogen er særdeles kompleks, indholdsrig og detaljeret, hvorfor den da også ”har varit särskilt svår at sammanfatta” (p. 389). Den rummer mange spændende resultater vedrørende borgernes situation i såvel det ”lille” som det ”store” demokrati. Peterssens oprindelige interesse for

vælgerforskning kan her siges at være blevet udvidet markant i emnemæssig henseende.

De tre øvrige bøger med tilknytning til magtudredningen kalder Petersson selv en "slags trilogi". Den indledes med *Metaforernas makt* (1987), der nok må betragtes som Peterssons vigtigste teoretiske arbejde overhovedet. Bogen er først og fremmest et opgør med en naturvidenskabeligt inspireret, mekanistisk samfundsopfattelse. I stedet bør "frihed og orden" stå som det begrebspar, der rummer samfundets centrale dilemma. Petersson er fortrolig med både angelsaksisk og kontinentaleuropæisk videnskabsteori. Hans Kelsens statslære og Max Webers idealtipe-tankegang spiller hver især en stor rolle for Peterssons egen teoriudvikling. Med bl.a. disse som udgangspunkt er han i stand til – undertiden på en lettere provokerende måde – at kaste nyt lys over gængse opfattelser og problemstillinger.

I et vist omfang videreføres arbejdet i *Makt i det öppna samhället* (1989) og *Makten över tanken* (1990, med Ingrid Carlberg, idet Petersson oplyser at have haft hovedansvaret for teksten). Førstnævnte bog rummer dog ikke meget nyt. Den må betragtes som et bidrag til diskussion af væsentlige samfundsmæssige ændringer, hvis værdi i en meriteringssammenhæng er begrænset. Sidstnævnte bog om massemedierne i Sverige er måske heller ikke helt på niveau med de to første bøger fra arbejdet med magtudredningen, men udmærker sig dog ved at bringe en lang række interessante analyseresultater på et område, der er ganske vanskeligt at belyse empirisk.

Udover de ovenfor omtalte to (lære)bøger om nordisk politik og forvaltningspolitik har Petersson fremsendt *Svensk politik* (1993) og *Kommunalpolitik* (1992). Der er igen tale om skrifter af høj kvalitet. Fremstillingerne er bevidst styrede af teoretiske perspektiver på magt og folkestyre samt en klar og stringent systematik. Endvidere viger Petersson ikke tilbage for at optræde som videnskabeligt funderet debattør. Der er nok tale om lærebøger, men de kan tillige ses som lødige bidrag til en faglig diskussion i statskundskaben. Det kan også tænkes, at sådanne lærebøger får større

"magt over tanken" end mere almindelige videnskabelige afhandlinger.

Som det er fremgået er Olof Petersson en uhyre produktiv forsker med et meget stort publikationsvolumen. Hans indsats breder sig endvidere over et flere subdiscipliner og forskningsfelter. Hans forskning er almindeligvis præget af høj eller god kvalitet både teoretisk og metodisk. Når hertil yderligere kommer dokumenterede kvalifikationer i pædagogisk henseende, med hensyn til forskningsledelse og endelig formidlingsvirksomhed, kan der ikke herske tvivl om, at Olof Petersson er velkvalificeret til den søgte professorstilling.

Sammenfatning og indstilling

De tre ansøgere er med andre ord alle fundet kvalificerede til professoratet. I en sammenligning af deres kvalifikationer tages udgangspunkt i den videnskabelige produktionsomfang, bredde og kvalitet. Hvad angår publikationsvirksomhedens omfang er der ingen tvivl om, at Olof Petersson har et klart fortrin frem for de to øvrige ansøgere. Det samme gælder lige så tydeligt de videnskabelige publikationers emnemæssige spredning inden for statskundskaben. På dette punkt må Hermansson endvidere sige at spænde noget videre end Carlsnaes. Kvalitetskriteriet er lidt vanskeligere at anvende til differentiering, idet alle tre ansøgere har indleveret 2–3 monografier af høj kvalitet på forskellige områder. Carlsnaes udmærker sig ved international publiceringsvirksomhed. I en sammenvejning af resultaterne af disse videnskabelige kvalifikationskriteriers anvendelse vil jeg sætte Petersson før de to øvrige ansøgere, hvorimellem jeg har svært ved at differentiere.

I henseende til pædagogiske og administrative kvalifikationer tyder det foreliggende materiale klart på, at Petersson igen må gives et fortrin. På disse områder findes Hermansson endvidere at have et fortrin frem for Carlsnaes. Samme konklusion følger, hvad angår formidlingsvirksomhed.

Min samlede konklusion af disse overvejelser bliver altså, at *Olof Petersson* foreslås til

professoratet efterfulgt af *Hermansson* og *Carlsnaes* i nævnte rækkefølge.

Erik Damgaard
Professor, dr.scient.pol.
Aarhus Universitet

3. Utlåtande av Kjell Goldmann

Kvarstående sökande är docenterna Walter Carlsnaes, Jörgen Hermansson och Olof Petersson. Enligt HF 4 kap. 15–16 gäller som befordringsgrunder "sådan vetenskaplig ..., pedagogisk, administrativ och annan skicklighet som är av betydelse med hänsyn till tjänstens ämnesinnehåll och beskaffenhet i övrigt". Särskild vikt skall fästas vid vetenskaplig och pedagogisk skicklighet, men vikt skall även fästas vid "förmåga att informera om forskning och utvecklingsarbete", vilket är av betydelse i det aktuella ärendet. Vid tjänstens utlysning har angetts att "högst 10 vetenskapliga arbeten, som den sökande åberopar som sin främsta merit" skall fogas till ansökan.

Walter Carlsnaes, f. 1943, blev fil.kand. i Uppsala 1968, M.A. i Princeton 1970, fil.lic. i Uppsala 1972 och D.Phil. i Oxford 1976. Han antogs som oavlönad docent i Uppsala år 1977. Under några år på 1970-talet var han universitetsadjunkt och universitetslektor i Århus. Vid Uppsala universitet hade han förordnanden som tf docent och som forskare under perioden 1978–1983 och som vikarierande högskolelektor 1986–1990; sedan år 1990 innehar han egen tjänst som högskolelektor. Carlsnaes uppger sig vara forskningsansvarig vid ett vid Skytteanum befintligt Europainstitut. Han är redaktör för den nya tidskriften *European Journal of International Relations* och har även i övrigt i påfallande grad varit verksam internationellt.

Publikationsförteckningen omfattar 33 arbeten, av vilka emellertid tretton är konferensbidrag och ett är ett opublicerat föredrag. Endast en titel är på svenska, allt annat är på engelska. Med ansökan har insänts tre monografi-

er, slutkapitlet i en bok för vilken Carlsnaes är medredaktör, ett kort bidrag till en annan bok samt fem tidskriftsartiklar.

Carlsnaes första bok är *The Concept of Ideology and Political Analysis* (1981). Syftet med detta arbete är att undersöka det vetenskapliga värdet av termen "ideologi". En vetenskapligt värdefull term kännetecknas enligt Carlsnaes av att den har en "cognitively clear meaning and an optimum of emotive neutrality" samt "capacity ... to generate true or valid statements about its subject matter" – kontroversiella formuleringar i dessa postmoderna tider, hur självfallna de än kan ha tett sig när de nedskrevs. Carlsnaes undersöker hur begreppet "ideologi" använts av Marx, Lenin och Mannheim med efterföljare; hans eget konstruktiva bidrag inskränker sig till några korta funderingar på bokens sista sidor. Jag kan inte finna annat än att arbetet är ett värdefullt tillskott till den begreppsanalytiskt inriktade, idékritiska litteraturen, grundligt och skarpsinnigt som det är.

Carlsnaes andra bok, *Ideology and Foreign Policy* (1986), är en mycket väl genomförd analys av förklaringsproblem inom området jämförande utrikespolitik. Den som söker svar på den gamla frågan huruvida det är politiska ideologier eller nationella intressen som bestämmer den internationella politiken skall i och för sig inte räkna med att få besked. Visserligen är empirisk generalisering också enligt Carlsnaes huvudsyftet med det jämförande studiet av utrikespolitik, men för egen del begränsar han sig till att diskutera de begreppsliga redskapen för ett dylikt. "The crucial task of propounding a theory of the role of ideology in the conduct of foreign policy still remains to be tackled" – detta är bokens slutord (Carlsnaes kursivering). Med tanke på den spridda uppfattningen att teleologisk och kausal analys är väsensskilda och att man måste välja det ena eller det andra är det likväl av intresse att ta del av Carlsnaes demonstration av motsatsen. Hans väl genomarbetade analyschema har mycket som talar för sig. Jag är i och för sig inte övertygad om nödvändigheten av att i empirisk forskning åtlyda alla Carlsnaes imperativ, men detta hindrar inte att

hans arbete måste betecknas som grundligt, klagörande och påfallande professionellt. Detta är väsentlig läsning för den som delar Carlsnaes intresse för metateoretiska frågor i analys av internationell politik och en tung merit i föreliggande sammanhang.

De viktigaste av Carlsnaes senare skrifter utgör vidareutvecklingar av *Ideology and Foreign Policy*. Mycket skickliga är Carlsnaes inlägg i agency-structure-debatten dels i en meriterande artikel i *International Studies Quarterly* (1992), dels i slutkapitlet till den med Steve Smith utgivna boken *European Foreign Policy* (1994). Vad Carlsnaes här gör – detta är min tolkning, det är inte säkert att Carlsnaes håller med – är att demolera denna debatt genom att visa, att frågeställningen i all enkelhet är empirisk. Det hör till genren att det till viss del handlar om inslagning av öppna dörrar, låt vara med tjusiga redskap; Carlsnaes bidrag är ändå tankeväckande.

I en artikel i *Cooperation and Conflict* (1993) utvecklar Carlsnaes ytterligare sina metateoretiska synpunkter, denna gång genom kritik av ett par begreppscheman för analys av utrikespolitisk förändring. Kritiken är, som mycket hos Carlsnaes, påtagligt skarpsinnig, även om jag i egenskap av kritikobjekt funnit tolkningen av vad jag kan ha menat något överraskande.

Carlsnaes tredje bok, *Energy Vulnerability and National Security* (1988), har ett annat slags ambition. Den introduceras som en policyanalys i syfte att "evaluate the soundness of Swedish energy policy given the premises of her foreign policy". Slutsatsen är, med en sammanfattning av Carlsnaes sammanfattning, att energipolitiken inte varit förnuftig ("sound") från denna synpunkt, eftersom beroendet av IEA varit oförenligt med neutralitetspolitikens trovärdighet. Synpunkten är inte originell, och det är inte alldeles lätt att ange vilket kunskapsstillskott undersökningen ger. Man får påminnelser om och kommentarer till svensk och internationell energi- och säkerhetspolitik men detta i stort sett enbart i form av citat ur tidigare litteratur. Carlsnaes kompulerar snarare än observerar sig fram; empirisk primärforskning är det inte fråga om. Som po-

licyanalys har arbetet den begränsningen att varken målkonflikter eller handlingsalternativ behandlas på ett ordentligt sätt. Arbetet ger ytterligare prov på Carlsnaes skarpsinne, och det visar ett intresse för själva politiken och inte bara för hur man eventuellt skulle kunna studera denna. Dess meritvärde i föreliggande sammanhang är emellertid mindre än de båda tidigare böckernas.

I en kort uppsats i *European Security*, till mer än hälften en sammanfattning av avsnitt i energiboken, gör Carlsnaes en kommentar till Sveriges ansökan om medlemskap i EG. Liksom andra finner han, att neutralitetspolitiken i kalla krigsmeningen har övergivits.

Carlsnaes enda skrift på svenska är en synpunkt på utrikesdebatten (1987), i vilken det mesta hämtats från hans tidigare arbeten.

Nämnas bör slutligen uppsatsen "Foreign Policy and the Democratic Process" (1981), vilken ligger vid sidan av huvudlinjerna i Carlsnaes författarskap. I uppsatsen behandlar Carlsnaes den i rubriken antydda, klassiska frågeställningen genom att erinra om den diskussion som förts om variation i politisk process mellan politikområden. Han ger också en god översikt över möjliga förklaringar till sådan variation.

Carlsnaes har framträtt med mycket kvalificerade arbeten inom två statsvetenskapliga områden: politisk teori och internationell politik. Likväl är hans kompetensområde begränsat. Hans styrka, vilken är betydande, ligger på det begreppsanalytiska och metateoretiska planet. Av empirisk primärforskning synes han nära nog sakna erfarenhet. Sant är att den metateoretiska diskussionen har hög status inom internationell politik-området och att Carlsnaes bidrag är väsentliga. Likväl kan det inte hjälpas att admonitionerna till empirikerna hade gjort ett starkare intryck, om admonitionen själv gjort mera för att gå from sounds to things.

Till bilden av Carlsnaes hör hans integration i det internationella forskarsamhället: studier i fyra länder, ett intensivt konferensdeltagande, medredaktörskap för en meriterande europeisk samlingsvolym, redaktörskapet för en internationell tidskrift, kvalificerad internatio-

nell publicering. Det är samtidigt ett minus att Carlsnaes knappast alls skrivit på svenska för svensk publik ens när han behandlat svensk politik. Om meritering med avseende på information om forskning kan man inte tala.

Carlsnaes undervisningserfarenhet förefaller vara jämförelsevis liten, särskilt vad beträffar grundläggande utbildning. Den dokumentation över sin pedagogiska verksamhet, som Carlsnaes fogat till sin ansökan, ger dock intrycket att han trots sin inriktning på forskning tagit läraruppgiften på allvar.

Jörgen Hermansson, f. 1954, har en grundläggande utbildning som förutom statsvetenskap bl.a. innefattar 80 poäng i matematik och 60 poäng i teoretisk filosofi. Han avlade år 1984 doktorexamen i statsvetenskap vid Uppsala universitet, där han sedan innehaft tjänst som forskarassistent och högskolelektor. År 1989 antogs han som oavlönad docent. Han har även genomgått ämneslärarutbildning samt tjänstgjort som gymnasielärare under två år.

Hermanssons publikationsförteckning omfattar 19 vetenskapliga arbeten, vartill kommer 35 "recensioner och populärt hållna framställningar". I den förra kategorin ingår tre böcker, sju artiklar i vetenskapliga tidskrifter och fyra bokkapitel, varav ett i manuskript. Böckerna, fyra av artiklarna och ett av bokkapiteln är på svenska. Det insända materialet domineras av de tre böckerna.

Doktorsavhandlingen har titeln *Kommunism på svenska? SKP/VPK:s idéutveckling efter Komintern* (1984). Hermansson betecknar sitt syfte som väsentligen deskriptivt och endast i ringa utsträckning förklarande eller idékritiskt. Den metodfråga som främst diskuteras gäller i enlighet härmed tolkningsförfarandet; behandlingen av detta problem är välavvägd, förnuftig och klagörande. Överhuvud ger Hermansson en nyansrik och väldokumenterad skildring av utvecklingen från folkfrontsideologi via modernism till en så småningom uppluckrad nyleninism. I omfattande fotnoter ger han en kritik av tidigare forskning. Att Hermansson förmår utvinna nya insikter ur materialet beror inte minst på hans begreppsliga skicklighet: distinktioner

införs som gör idéutvecklingen lättare att förstå och som lägger grunden till en sammanfattande analys av vad Hermansson kallar kommunismens ideologiska grundproblem. Det är fråga om en i hög grad meriterande undersökning, i vilken den som tröttnat på den radikala vänsterns bekymmer kan glädja sig åt nya insikter i demokratins problematik.

Avhandlingen blev avstamp för ett författarskap med inriktning på politisk filosofi och idéhistoria. Med ansökan har Hermansson inlämnat två uppsatser om demokrati, vilka bekräftar hans förtrogenhet med och förmåga att bidra till en av de centrala statsvetenskapliga diskussionerna, samt två skarpa uppsatser om Rousseau och två välskrivna introduktioner till Walzers författarskap.

Hermanssons andra stora arbete är *Spelteorins nytta. Om rationalitet i vetenskap och politik* (1990), i vilken en spelteoretisk ansats prövas på ett brett spektrum av statsvetenskapliga problem. Analysexemplen är i varierande grad självständiga och välunderbyggda. Det tyder på ett visst dödsförakt att som icke-specialist ge sig in på att analysera Kubakrisen för att inte tala om kärnvapenavskräckningen; Hermansson är på säkrare mark, när han analyserar fördelningen av utskottsplatser i riksdagen. Som helhet har arbetet ändå betydande tyngd. Hermansson lyckas väl med att ge läsaren blick inte bara för spelteorins begränsningar – sådant är lättköpt – utan också för dess möjligheter. För egen del hade jag gärna sett en mera ingående diskussion av operationaliseringsproblemen, och särskilt av frågan om att identifiera aktörers preferenser på ett icke-cirkulärt sätt. Mot bakgrund av all den smörja som skrivits om spelteorins brist på relevans och realism, dess förkrympta människosyn, dess manschauvinism mm är det likväl välgörande att följa Hermanssons nyanserade och konstruktiva diskussion av rationalitet och rationalism som begreppsliga och normativa frågor. I en senare uppsats visar Hermansson f.ö. att man med ett spelteoretiskt grepp kan nå insikter i dagens huvudfråga i europeisk politik, demokratiseringen av Östeuropa.

Hermanssons tredje bok, *Politik som intressekamp* (1993), är ett stort arbete om det

svenska styrelseskicket. Styrelseskicket kan enligt Hermansson ses dels som "politisk arkitektur", dels som spel. På den förra punkten leder diskussionen fram till ett antal "arkitektoniska huvudtyper", definerade i termer av organisationsform ("partimonopol", "partso-ligopol" eller "participationsmarknad") och konfliktmönster ("konsensus", "konfrontation" eller "konkurrens"). På den senare punkten görs distinktioner mellan "strukturerings-spelet", "beredningsspelet" och "riksdagsspelet". Kärnan i boken är en jämförande, delvis kvantitativ analys av ca 130 beslutsprocesser inom tolv politikområden sedan 1910-talet. Den bild som framträder av det svenska styrelseskicket är ny inte minst genom att vara ny-anserad: variationerna är slående både mellan politikområden och över tiden; den "svenska modellen" visar sig ha rått endast under vissa perioder och inom vissa politikområden. Jag sätter frågetecken för en del av det som sägs om utrikespolitiken; i detta hänseende har Hermansson varit mindre angelägen än eljest att utnyttja tidigare svensk forskning. I det vä-sentliga är dock *Politik som intressekamp* en styv prestation – ett slående exempel på hur effektivt det kan vara att kombinera ett proble-mval i anslutning till både vetenskaplig dis-kussion och samhällsdebatt, en självständig teoretisk analys och en stort anlagd, systema-tiskt genomförd empirisk undersökning. Detta det främsta statsvetenskapliga idealet är inte lätt att leva upp till, men Hermansson lyckas väl i detta meriterande arbete.

Begränsningarna i Hermanssons vetenskap-liga meritering hänför sig till vad man kan sammanfatta som den internationella dimen-sionen. Hermansson tycks aldrig ha vistats som student eller forskare utanför Sverige el-ler ens utanför Uppsala; hans internationella publicering är liten; det tunga är skrivet på svenska, behandlar svensk politik och utgår i påfallande utsträckning från vad som skrivits av svenska statsvetare; där den internationella politiken skymtar, är analysen inte alltid så välunderbyggd. Med denna reservation är Hermanssons vetenskapliga meritering stark. Metodologiskt är han både omsorgsfull och mångsidig; i hans produktion ingår såväl idé-

analytisk textläsning som matematisk be-slutsteori och kvantitativ dataanalys. Samti-digt är de stora statsvetenskapliga frågorna hela tiden närvarande, liksom politiken ute i samhället; begreppsbildnings- och metodfrå-gorna är underordnade de substantiella fråge-ställningarna. Detta bidrar till att göra läsning-en till ett nöje. På köpet får man upprepade inblickar i den skytteanska vardagen: inom-skytteanska referenser är legio och den skytte-anska arbetsplatsen höjs till oanade skyar i minst ett av förorden.

Hermanssons pedagogiska meritering är inte i nivå med hans vetenskapliga. Han har dock relativt mycket undervisning bakom sig inom både grund- och forskarutbildning. Han har handlett fyra doktorander fram till disputa-tion och handleder f.n. ytterligare tre. Något underlag för bedömning av kvaliteten i denna undervisning har jag inte. Inte heller har Her-mansson publicerat någon egentlig lärobok. Flera av hans skrifter, bl.a. de om Walzer, ger emellertid anledning tro att han är en god pe-dagog. Hans lärarutbildning och lärarerfaren-het i gymnasiet är inte utan intresse i detta sam-manhang.

Hermansson har ägnat sig åt vad som får be-traktas som forskningsinformation bl.a. ge-nom ett relativt stort antal artiklar i *Tiden*. Han har under tre år tillhört en av HSFR:s bered-ningsgrupper, men eljest förefaller hans admi-nistrativa erfarenhet vara liten.

Olof Petersson, f. 1947, avlade doktorsexam-en vid Göteborgs universitet år 1976 och an-togs som oavlönad docent vid Uppsala univer-sitet år 1978. I Uppsala har han haft tjänst som forskarassistent och docent och är sedan 1986 högskolelektor. Han har varit gästforskare i Oslo, Paris och Berlin. Av hans uppdrag bör särskilt nämnas ordförandeskapet i maktut-redningen 1985–1990, ledamotskapet av forskningsberedningen 1992–1994 samt leda-motskapet av ekonomikommissionen 1992–1993.

Peterssons publikationsförteckning upptar 27 böcker, 35 bokkapitel och tidskriftsartiklar samt tre betänkanden, vartill kommer ett stort antal recensioner, konferensbidrag o.dyl. samt

ett 50-tal tidningsartiklar. Hans författarskap är i allt väsentligt på svenska, även om det förekommer titlar på både engelska och tyska. Tio böcker har insänts med ansökan, vilket är anledningen till att Petersson ägnas större utrymme än övriga sökande i detta utlåtande. Av böckerna är fyra publikationer från maktutredningen, medan två hänför sig till Peterssons tidigare forskning och fyra ingår i vad som enligt Petersson är "en serie statsvetenskapliga grundböcker" avsedda att "på en gång ... utgöra läroböcker och inlägg i forskningsdebatten".

Det större av de båda tidiga arbetena är huvudrapporten från 1976 års valundersökning, för vilken Petersson var ansvarig. Rapporten visar övertygande Peterssons förmåga att organisera och leda en stor empirisk undersökning, genomföra den med professionell kompetens och rapportera den med skicklighet.

Väljarna och världspolitiken (1982) är en studie av internationella frågors roll i svensk opinionsbildning, byggd främst på data från valundersökningarna 1973 och 1976. Enligt Petersson visar sig utrikes- och inrikespolitiska hållningar sammansmälta till en "tämligen enhetlig ideologi", i vilken de olika komponenterna förstärker varandra. Det kan diskuteras om beläggen räcker för denna slutsats. Orsaksanalysen i boken är i alla händelser begränsad, vilket Petersson påpekar. Att det finns frågor att ställa antyds inte minst av det förhållandet att det bland dem som uppgav sig vara särskilt intresserade av utrikespolitik var särskilt vanligt med en positiv syn på kinesisk politik, långt mera positiv än bland de ointresserade, detta mitt under det ofattbara förtryck och den cyniska maktkamp som kallades kulturrevolution. Om inte annat hade frågan om det eventuellt tidsspecifika i Peterssons resultat vart värd en kommentar (Vietnamkrigets tid hade trots allt sina egenheter). Detta hindrar inte att Petersson med detta arbete har gjort en insats för att bredda väljarforskningens register.

När jag nu övergår till publikationerna från maktutredningen, vill jag först framhålla vilken märkesprestation denna utredning är i svensk statsvetenskap. Utredningen impone-

rar inte minst som forskningsadministrativ och forskningsinformativ prestation: det är styvt att få ut så mycket spännande ur fem års utredande och det är slående hur skickligt resultatet har förts ut i debatten.

Min uppgift är emellertid nu att, på det sätt som är gängse vid professorstillsättningar, ge synpunkter på vad var och en av de fyra insända maktutredningsböckerna säger om Peterssons vetenskapliga skicklighet. Böckerna ser likadana ut utanpå men är varierande till innehåll och ambitioner.

Jag börjar med *Metaforeernas makt* (1987), som är en genomgång av grundläggande problem i samhälls- och statsvetenskap. Petersson söker en tredje väg mellan "urverket" och "molnet", mellan deterministisk lagbundenhet och ren slumpmässighet, en förening, som han också skriver, av ordning och frihet, en vetenskap som accepterar indeterminismen men likväl beaktar människornas planmässiga handlande. Det handlar, som formuleringarna antyder, om både vetenskapsteori och samhällsfilosofi. Vetenskapsteoretiskt bygger den gängse teoribildningen enligt Petersson på "mekanistiska metaforer", vilka han vill kritisera; samhällsfilosofiskt är, alltjämt enligt Petersson, förhållandet mellan ordning och frihet det centrala i århundraden av diskussion. Via bl.a. Weber, Simmel, Popper och framför allt Kelsen arbetar sig Petersson fram till sitt eget alternativ: normer och institutioner. Efter en diskussion av bl.a. maktbegreppet samt av föreställningarna om folksuveränitet och folkrepresentation mynnar boken ut i en redovisning i nio specificerade punkter av den parallellitet och ömsesidiga påverkan Petersson finner mellan "metodlära" och "institutionslära". Petersson ser, visar det sig, en tämligen rät linje från epistemologi via institutionsteori till samhällsfilosofi som frihet, tolerans och öppenhet.

Kritiken av mekanistisk samhällsteori ter sig något uttjatad men det är möjligt att en sammanfattande återblick är motiverad, i varje fall om den är så välgjord som Peterssons. Ett viktigare bidrag är dock lanseringen av idén om studiet av normer och institutioner som alternativ inte bara till mekanism utan också till

postmodern skepticism. För den som själv anser sig ha haft en sådan utgångspunkt är det trevligt att se med hur goda argument den kan motiveras. Det är lärorikt att följa hur Petersson kopplar samman vetenskapssyn och politikanalys – hur en teori om sociala institutioner och inte bara en metodologisk positionering växer fram ur diskussionen av kunskapens villkor. Meritvärdet av boken blir inte mindre av att den återopade litteraturen till stor del är kontinentaleuropeisk. En begränsning bör dock nämnas: förhållandet mellan frihet och ordning är det centrala även i den internationella politiken och föremål för en stor litteratur inom detta område, av vilken det saknas spår i Peterssons framställning. Det som gör saken värd att nämna är Peterssons benägenhet att utan täckning tala om och för statsvetenskapen som helhet.

Makt i det öppna samhället (1989) är ett arbete av annan karaktär än *Metaforenas makt* – en blandning av politiskt-teoretisk analys, forskningsprogram och debattbok. "Maskinmodellen" utdöms; den relevanta liknelsen i det "horisontella" samhället är enligt Petersson inte maskinen utan vetenskapen med dess kritiska rationalism. Där denna förverkligats har vi att göra med ett "öppet" samhälle. En förutsättning för kritisk rationalism är indeterminism. Den förenande länken mellan indeterminism och öppenhet är autonomi. Med autonomi sammanhänger enligt Petersson "kritisk reflexion, rättigheter, respekt och tolerans". Detta är "humanism", inte "individualism". "Först i det öppna samhällets fria rum kan den autonomi utvecklas som förmår att bryta maktlöshetens cirklar", sammanfattar Petersson och utvecklar därefter sitt maktanalytiska analyschema. Skrivsättet är, som de citerade orden antyder, persuasivt. Detta föder misstanken – jag är osäker på i vad mån den är befogad – att fokuseringen på autonomibegreppet är att se som en politisk deklaration snarare än som en vetenskaplig slutsats. Skriftens meritvärde är i alla händelser inte så stort i föreliggande sammanhang.

Ett PS: återigen påminns man om Peterssons benägenhet att utnämna sig till totalstatsvetare. "Maktbegreppet har spelat en undanskymd

eller snarast obefintlig roll i modern svensk statskunskap", skriver Petersson. Antingen anser han studiet av internationell politik falla utanför disciplinen eller också blamerar han sig genom att uttala sig om sådant som han inte känner till.

Medborgarnas makt (1989, två medförfattare) är en redovisning och analys av maktutredningens s.k. medborgarundersökning – ett rikt, mycket professionellt genomfört och påtagligt välrapporterat empiriskt arbete. Med utgångspunkt i en kort diskussion av begreppet medborgarskap redovisas data om aktivitet, upplevt inflytande, identifiering med partier och organisationer mm. Kanske kan man diskutera vad missnöje med kapitalvaruinköp har att göra med den i början av boken citerade regeringsformen, enligt vilken den "offentliga" makten "utgår från folket". Det viktiga är emellertid att undersökningen ger insikter av stor betydelse i svensk politik och samhällsliv. Detta är Olof Petersson när han är som bäst (jag utgår från att han är den drivande kraften i författargruppen). Gång på gång slås man av förmågan att göra fruktbara begreppspreciseringar och distinktioner för att sedan gå vidare till rimliga operationaliseringar. Uppfinningsrikedomen är likaså påfallande när det gäller att i grafer och tabeller slagkraftigt introducera först begreppen och sedan resultaten. Detta arbete är mycket meriterande för en professur i statsvetenskap.

Återstår *Makten över tanken* (1990, en medförfattare) som börjar med att påminna om "definitionsmakten", går vidare till att erinra om opinionsbildningens betydelse och fortsätter med att konstatera, att massmedierna har en avgörande roll. Det som sedan följer är upplagt efter analyschemat i *Makt i det öppna samhället*, vilket ger framställningen stringens. Det innehåll med vilket författarna fyller denna form är emellertid ganska torftigt: en sammanställning av fakta om press, radio och TV i Sverige, en del resultat från en journalistenkät, referat av tidigare forskningsresultat samt skilda iakttagelser om och intryck av journalistutbildningen, massmediernas språk, mediernas inverkan på det politiska agerandet m.m. *Makten över tanken* är en introduktion

till frågeställningar, forskningsresultat och hypoteser men knappast så mycket mera – en lättviktig skrift i jämförelse med *Metaforenas makt* och *Medborgarnas makt*.

De fyra läroböcker Petersson insänt med sin ansökan är, i kronologisk ordning efter första upplagan, *Nordisk politik* (2. uppl. 1992), *Förvaltningspolitik* (en medförfattare, 2. uppl. 1993), *Kommunalpolitik* (2. uppl. 1994) och *Svensk politik* (1993). Uppläggningsen är just den som akademiska läroböcker bör ha. Innehållet består till större delen av elementär information (partiernas historia, ärendens handläggning, budgetprocessen etc.). Utgångspunkten är emellertid en samhällsorganisatorisk problematik som behöver lösas ("att organisera en stat") och inte ett studieobjekt som skall läras in (den offentliga förvaltningen). Allt sätts in i en teoretisk ram, forskningsresultat återopas på punkt efter punkt, det hela utmynnar i nya frågeställningar med anknytning till aktuell debatt. Slagordet om den grundläggande utbildningens forskningsanknytning kan inte få en bättre operationalisering. Samtidigt ligger det i sakens natur att allt inte kan vara underbyggt på det sätt som man brukar begära av en vetenskaplig framställning. På de punkter där man kan tala om en mera kvalificerad vetenskaplig insats är det till stor del fråga om en upprepning av resonemang från maktutredningen. De fyra läroböckerna lägger därför inte så mycket till bilden av Peterssons vetenskapliga skicklighet. Deras pedagogiska meritvärde är desto större: från uppläggningsen i stort till de välgjorda graferna och de slagkraftiga formuleringarna framträder Peterssons pedagogiska förmåga.

Med avseende på sin vetenskapliga skicklighet visar Petersson i de insända skrifterna en påtaglig förmåga att ta stora grepp och att sätta in det begränsade och konkreta i ett större perspektiv, en slående energi, effektivitet och fantasi samt mycket betydande kompetens när det gäller surveyforskning. Perspektivrikedomen och flyhäntheten har dock sitt pris: alla de insända skrifterna är inte lika imponerande. Såvitt framgår av dessa skrifter har Petersson dessutom ringa erfarenhet av empirisk primärforskning av annat än survey-typ. Vidare:

samtidigt som Petersson gärna refererar och anknyter till internationell statsvetenskap, inte minst tysk och fransk, och i sin analys av det svenska och nordiska gör utblickande jämförelser, är hans aktiva deltagande i den internationella statsvetenskapen måttligt. De viktigaste i publikationsförteckningen upptagna arbetena på engelska och tyska förefaller vara översättningar av läroböcker; av de förtecknade tidskriftsartiklarna på annat språk än svenska tycks de tyngst vägande ha publicerats på 1970-talet och huvudsakligen i skandinaviska publikationer; den vetenskapligt kvalificerade internationella konferensaktiviteten synes likaså främst ha ägt rum på 1970-talet.

När det gäller den pedagogiska skickligheten finns ingen anledning till reservationer. De insända läroböckerna är på mycket hög universitetspedagogisk nivå. Maktutredningen är lysande inte minst som pedagogisk prestation. Därtill kommer Peterssons betydande undervisningserfarenhet på alla universitetsnivåer. Det måste vara ovanligt att sökande till professor kan styrka sin pedagogiska skicklighet på detta övertygande sätt.

Petersson har ringa erfarenhet av universitetsadministrativa uppdrag men några års ledamotskap av forskningsberedningen och av referensgruppen för den utredning som tillsatts för att utvärdera högskolereformen bör nämnas. Framför allt: ordförandeskapet i maktutredningen framstår som en betydande merit även från administrativ synpunkt. Med avseende på förmågan att informera om forskning, slutligen, är Petersson sällsynt väl meriterad

De tre sökande är alla behöriga för tjänsten. Det återstår att jämföra dem med varandra, i första hand med avseende på vetenskaplig och pedagogisk skicklighet.

Min rangordning med avseende på vetenskaplig skicklighet är Hermansson, Petersson, Carlsnaes. Hermanssons huvudarbeten håller hög och jämn kvalitet och representerar en betydande bredd. Peterssons bästa arbeten är imponerande i sin perspektivrikedom och metodologiska skicklighet men kvaliteten – eller skall man säga ambitionsnivån – i hans veten-

skapliga författarskap är, att döma av de insända skrifterna, något ojämn och hans metodologiska register tycks något mindre än Hermanssons. Carlsnaes förankring i det internationella forskarsamhället är sådan att de båda andra kan te sig provinsiella, men detta är inte tillräckligt för att uppväga hans begränsningar: även om hans bästa arbeten är i nivå med Hermanssons och Peterssons, gör hans koncentration på metateori och hans brist på erfarenhet av empirisk primärforskning att hans kompetens framstår som väsentligt smalare.

Med avseende på pedagogisk skicklighet är min rangordning Petersson, Hermansson, Carlsnaes. Att Petersson står i en klass för sig har framgått, och tillgängliga uppgifter tyder på att Hermansson även i detta hänseende bör sättas före Carlsnaes.

Endast Petersson har administrativ meritering av större tyngd. När det gäller information om forskning har Petersson gjort en stor insats,

men även Hermansson har en del att komma med.

Sammantaget kan Hermanssons försteg i fråga om vetenskaplig skicklighet inte uppväga Peterssons ovanligt väl dokumenterade pedagogiska skicklighet, administrativa erfarenhet och mycket starka meritering med avseende på information om forskning. Jag sätter därför Petersson främst av de sökande. Carlsnaes kan trots den höga kvaliteten i de bästa skrifterna inte konkurrera med de båda övriga.

Till innehavare av professuren föreslår jag därför i första hand *Olof Petersson*, i andra hand *Jörgen Hermansson* och i tredje hand *Walter Carlsnaes*.

Kjell Goldmann
Professor